

Patrick Jansema, Inge Lever
Marisja Lock, Madeleine Mulders

De nieuwe schooltalen in de tweede fase

Een combinatie van trajecten

De tweede fase, die dit schooljaar of in 1999 wordt ingevoerd, brengt voor de nieuwe talen zoals Spaans, Italiaans en Russisch veel veranderingen met zich mee. Naast de mogelijkheid deze vakken als lang traject te volgen (te vergelijken met het vroegere eind-examenprogramma) is er nu ook het startersvak. Het startersvak houdt in dat de taal in de bovenbouw vanaf nul-niveau wordt aangeboden. Voor scholen kunnen deze veranderingen organisatorische en vakdidactische problemen opleveren.

Hoe is het bijvoorbeeld mogelijk om deze talen via twee leertrajecten aan te bieden en tegelijkertijd te voorkomen dat je te maken krijgt met weinig leerlingen, verdeeld over veel klassen? Hoe ga je als docent om met eventuele heterogeniteit binnen de groepen? Op welke manier kunnen de nieuwe talen aangeboden worden op nul-niveau uitgaande van nieuwe tweede fase-gerichte werkvormen? In dit artikel gaan wij in op de organisatie van het vak Spaans, een van de nieuwe talen in de tweede fase. Wij hebben een model ontwikkeld waarmee het mogelijk is het lange traject met het startersvak te combineren. Met dit model, dat ook voor de andere nieuwe talen toegepast kan worden, denken wij een oplossing te bieden voor bovenstaande problemen.

Enquête

In het kader van de verdiepingsopdracht van de postdoctorale lerarenopleiding aan de Universiteit Utrecht, hebben wij onderzoek gedaan naar de positie en de invulling van het vak Spaans in de tweede fase. Om een beeld te krijgen van de huidige stand van zaken met betrekking tot het vak Spaans en de veranderingen in het voortgezet onderwijs, hebben wij een enquête opgesteld en deze gestuurd naar een vijftigtal scholen waar Spaans gegeven wordt. Daarnaast hebben wij ons verdiept in de verschillende leertrajecten die mogelijk zijn in de tweede fase en de eindtermen die daarbij horen. Eveneens hebben wij bestudeerd welke tweede fase-gerichte werkvormen gebruikt kunnen worden tijdens de les. Uit de resultaten van onze enquête is gebleken dat geen enkele school de combinatie Spaans als startersvak en als lang traject aangaat. Daardoor zullen leerlingen helaas minder mogelijkheden krijgen om het vak te volgen. Dit gegeven was aanleiding voor ons om een model te ontwikkelen waarmee het organisatorisch en vakdidactisch mogelijk gemaakt wordt het

Spaans via alle keuzetrajecten aan te bieden. Wij zullen hieronder eerst ingaan op de verschillende leertrajecten voor het vak Spaans in de tweede fase.

Leertrajecten

Het vak Spaans kan in de tweede fase op havo en vwo aangeboden worden als startersvak en als lange variant. Omdat er op de havo ook nog het deelvak luister- en gespreksvaardigheid gevolgd kan worden, zijn er in totaal vijf verschillende leertrajecten. Voor al deze trajecten zijn aparte eindtermen vastgesteld. Per vaardigheid is aangegeven op welk niveau (1 t/m 4) de verschillende trajecten afgesloten moeten worden. Deze eindtermen en niveaubepalingen zijn voor de nieuwe talen uitgewerkt in voorlichtingsbrochures van het SLO over de invoering van de tweede fase. In tabel I hebben wij de vijf leertrajecten met bijbehorende studielasturen (slu) en eindniveaus voor het vak Spaans weergegeven.

Gecombineerde aanbieding van de trajecten

Bij het ontwikkelen van ons model zijn wij uitgegaan van de verschillende eindtermen en eindniveaus per traject, zoals die staan weergegeven in tabel I. Op basis van die eindtermen en bijbehorende studielasturen hebben wij vijf leerjaren samengesteld, waarbij leerlingen uit de diverse trajecten en opleidingen bij elkaar in de klas komen. Zo kunnen er vijf (combinatie-)klassen ingevoerd worden die elk naar een bepaald (eind-)niveau toewerken. In tabel II is te zien hoe wij ons dit voorstellen. In dit model hebben wij er de voorkeur aan gegeven om klassen samen te stellen met leerlingen die per leerjaar eenzelfde eindniveau nastreven. Startersvak- en lange trajectleerlingen van havo en vwo komen daardoor bij elkaar in dezelfde groep. Dit betekent dus een grote heterogeniteit qua taalkennis en leeftijd binnen de groep aan het begin van het leerjaar. Belangrijke verschillen tussen leerlingen van het lange traject en leerlingen die het startersvak volgen, zijn het leeftijdsverschil, de ervaring die zij hebben met het leren van een vreemde taal en de eisen die bij het examen aan hen gesteld worden. De eerste twee verschillen kunnen volgens ons een positieve invloed hebben op het leerproces van de leerling. Omdat de nadruk in de tweede fase niet alleen op het aanleren van cognitieve vaardigheden ligt, maar ook op het aanleren van sociale vaardigheden, kan het samenwerken met leerlingen van een ander niveau en een andere leeftijd zeer leerzaam zijn. Bovendien kan de ervaring die startersvakleerlingen in de onderbouw al hebben opgedaan met het leren van andere moderne vreemde talen, gebruikt worden in groepswork. Leerlingen leren uiteindelijk vaak het meest van elkaar. Interessant is in dit opzicht de bun-

VWO		HAVO		
Lang Traject	Startersvak	Lang Traject	Deelvak	Startersvak
vwo 2 (175 slu)		havo 2 (175 slu)	havo 2 (175 slu)	
vwo 3 (175 slu)		havo 3 (175 slu)	havo 3 (175 slu)	
vwo 4 (175 slu)	vwo 4 (175 slu)	havo 4 (175 slu)	havo 4 (80 slu)	havo 4 (175 slu)
vwo 5 (175 slu)	vwo 5 (175 slu)	havo 5 (175 slu)	havo 5 (80 slu)	havo 5 (175 slu)
vwo 6 (130 slu)	vwo 6 (130 slu)			
<i>Totaal 830 slu</i>	<i>Totaal 480 slu</i>	<i>Totaal 700 slu</i>	<i>Totaal 510 slu</i>	<i>Totaal 350 slu</i>
Eindniveaus voor de verschillende vaardigheden (Betekenis letters onder tabel weergegeven):				
A-4; B-4; C-3; D-3; E+; F	A-3; B-2; C-1; D-1; F	A-3; B-3; C-2; D-2; E; F	A-2; B-3; C-2; D-1	A-2; B-1; C-1; D-1; F

tabel I: De vijf trajecten van het vak Spaans op VWO en HAVO.

A = leesvaardigheid
B = luistervaardigheid
C = gespreksvaardigheid

D = schrijfvaardigheid
E = literatuur
F = oriëntatie op studie en beroep

del *Teamleren op school en in de klas* waarin Jacques Haenen en Annelien Haitink een aantal voor de tweede fase geschikte werkvormen uitgewerkt hebben, waarin optimaal gebruik wordt gemaakt van heterogeniteit binnen een groep.

Leerjaren

Hieronder zullen wij kort ons model toelichten en enkele suggesties doen met betrekking tot de invulling per leerjaar.

In het eerste leerjaar hebben we te maken met 2-vwo en 2-havo-leerlingen van het lange traject en 4-vwo en 4-havo-leerlingen die met het startersvak beginnen. Om op een tweede fase-gerichte manier een vreemde taal aan te leren is het noodzakelijk dat de leerlingen beschikken over een zeker basisniveau. Wij pleiten er daarom voor om in het eerste leerjaar relatief veel contacttijd aan te wenden voor het aanleren van grammatica en idioom. Gaandeweg zou vervolgens het aantal contacturen van de docent met de hele groep kunnen afnemen ten gunste van het individu en in kleine groepjes werken.

De groep bestaat in het tweede leerjaar uit 3-vwo en 3-havo-leerlingen van het lange traject en 5-vwo en 5-havo-startersvakkers. Nu de leerlingen eenmaal beschikken over een basisniveau van de taal, kan er meer aandacht besteed worden aan vaardigheidsontwikkeling. Door gebruik te maken van teamleren kunnen cognitieve en sociale vaardigheden tegelijkertijd getraind worden. Aan het einde van het tweede leerjaar sluit 5-havo het startersvak met een schoolexamen af.

In het derde leerjaar krijgt de docent te maken met 4-vwo en 4-havo-leerlingen van het lange traject, 4-havo-leerlingen die na de eerste twee leerjaren er voor gekozen hebben het deelvak luister- en gespreksvaardigheid te gaan volgen en 6-vwo-startersvakkers. De genoemde deelvakleerlingen kunnen het regulie-

re programma meedraaien wat betreft gespreks- en luistervaardigheid. In het derde leerjaar wordt een begin gemaakt met literatuuronderwijs. Aangezien literatuur geen deel uitmaakt van het examenprogramma van vwo-startersvak en ook niet van het havo-deelvak, hoeven deze leerlingen dit programma onderdeel niet te volgen. De 6-vwo-groep rondt na het derde leerjaar het startersvak af met een school-examen.

In het vierde leerjaar blijven er, naast de twee groepen lange trajectleerlingen van 5-vwo en 5-havo, de 5-havo-deelvakkers over. In dit jaar kan in het lange traject meer aandacht worden besteed aan literatuur, dat overigens ook in interdisciplinaire projecten vorm kan krijgen (en moet krijgen in samenwerking met andere talen i.v.m. het geïntegreerd literatuuronderwijs). Beide 5-havo-groepen sluiten dit jaar hun programma af: de deelvakkers met een schoolexamen en de lange trajectleerlingen zowel met een schoolexamen als met een centraal examen.

In het vijfde en laatste leerjaar van ons model blijven alleen 6-vwo-leerlingen van het lange traject over. Zij moeten hun vaardigheden dit jaar nog met een niveau verhogen. Aangezien het naar alle waarschijnlijkheid om een klein aantal leerlingen met een behoorlijk taalniveau zal gaan, denken wij dat er in dit laatste leerjaar voornamelijk zelfstandig gewerkt kan worden. Deze leerlingen ronden het programma af met een schoolexamen en een centraal examen.

Besluit

Met ons model denken wij een mogelijkheid te hebben gevonden voor het aanbieden van de nieuwe talen in alle trajecten van het havo en vwo in de tweede fase. Ons voorstel om de leerlingen van havo en vwo niet te groeperen per afdeling en traject maar per leerjaar en daarbij behorend eindniveau, heeft als organisatorisch voordeel dat het probleem van

Basisvorming + tweede fase				Tweede fase					
1e leerjaar (175 sl)		2e leerjaar (175 sl)		3e leerjaar (130/175 sl)		4e leerjaar (175 sl)		5e leerjaar (130 sl)	
Leerlingen	Eindniveau	Leerlingen	Eindniveau	Leerlingen	Eindniveau	Leerlingen	Eindniveau	Leerlingen	Eindniveau
vwo 2 lt	A 1	vwo 3 lt	A 2	vwo 4 lt	A 3	vwo 5 lt	A 3	vwo 6 lt	A 4
vwo 4 sv	B	vwo 5 sv	B 1	vwo 6 sv ¹	B 2	havo 5 lt	B 3		B 4
havo 2 lt	C	havo 3 lt	C 1	havo 4 lt	C 1	havo 5 dv ³	C 2		C 3
havo 4 sv	D	havo 5 sv	D 1	havo 4 dv ²	D 1		D 2		D 3
			F		E		E (E+)		E+

tabel II: Organisatie van het vak Spaans: een combinatie van lang traject en startersvak op HAVO en VWO: vijf leertrajecten.

lt = lang traject
sv = startersvak
dv = deelvak

¹ vwo 6 leerlingen die Spaans als startersvak volgen, krijgen geen literatuur. Voor hen is het 3e leerjaar 130slu.

² havo 4 leerlingen die alleen het deelvak luister-, en gespreksvaardigheid volgen, besteden daar in het 3e leerjaar 80 sl u aan.

³ havo 5 leerlingen die alleen het deelvak luister-, en gespreksvaardigheid volgen, besteden daar in het 4e leerjaar 80 sl u aan.

veel klassen met weinig leerlingen voorkomen wordt. Wanneer alle trajecten georganiseerd worden in vijf leerjaren, zijn in principe slechts vijf klassen nodig. Een bijkomend positief effect is dat het voor scholen financieel aantrekkelijker wordt om Spaans of een andere nieuwe taal aan te bieden, aangezien er relatief weinig klassen gevormd hoeven te worden. Voor-

waarde is echter wel dat scholen het invoeren van ons model roostertechnisch kunnen realiseren. Wij hopen met ons verdiepingsonderzoek en met dit artikel docenten en schoolleidingen te inspireren en te motiveren om optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden die de tweede fase biedt.

Literatuur

- Appel, R. & A. Vermeer, *Tweede-taalverwerking en tweede-taalonderwijs*, Bussum: Coutinho, 1994.
- Di Lollo, B., *Een onzekere toekomst. Het vak Spaans na de invoering van de tweede fase*, (afstudeerscriptie ILO, UvA), Amsterdam, 1996.
- Haenen, J. & A. Haitink, *Teamieren op school en in de klas*, Leiden: Spruyt, Van Mantgem & De Does, 1998.
- Jansema, P., e.a., *Spaans en de tweede fase*, (verdiepingsonderzoek IVLOS, UU), Utrecht, 1998.
- Legutke, M. & H. Thomas, *Process and Experience in the Language Classroom*, New York: Longman inc., 1993.
- Ministerie van OCenW, *Tweede fase voortgezet onderwijs*, (internet), <http://www.minocw.nl/2fasevo.htm>, 1998.
- NRC Handelsblad, havo & vwo: de tweede fase, in: *Profiel*, Rotterdam, 28-3-1998.
- SLO, *Voorlichtingsbrochure havo/vwo, actuele stand van zaken invoering tweede fase. Russisch/Spaans/Italiaans*, Enschede, 1997.
- Stuurgroep Profiel Tweede Fase Voortgezet Onderwijs, *Scholen op weg naar een nieuwe tweede fase. Praktijkvoorbeelden en informatieve bijdragen gepubliceerd in 2e Fase Berichten*, Den Haag, 1996.
- Stuurgroep Profiel Tweede Fase Voortgezet Onderwijs, *Tweede Fase in vraag en antwoord*, Den Haag, 1996.

Patrick Jansema

Momenteel is hij werkzaam als tolk/vertaler.
Adres: Spiegelstraat 122, 9721 JZ Groningen.

Studeerde Spaans en Portugees in Groningen en Lissabon en volgde daarna de postdoctorale lerarenopleiding voor het vak Spaans bij het IVLOS aan de Universiteit Utrecht.

Inge Lever

Momenteel is zij werkzaam als docent aan het Economisch Lyceum Eindhoven.
Adres: Stikke Hezelstraat 11, 6511 JV Nijmegen.

Studeerde Romaanse Talen en Culturen aan de Rijksuniversiteit Groningen en volgde daarna de postdoctorale lerarenopleiding voor het vak Spaans bij het IVLOS aan de Universiteit Utrecht.

Marisja Lock

Momenteel is zij werkzaam als docent aan het Alberdingk Thijm College te Hilversum.
Adres: Plantage 3, 2311 JB Leiden.

Studeerde Talen en Culturen van Latijns-Amerika aan de Rijksuniversiteit Leiden en volgde daarna de postdoctorale lerarenopleiding voor het vak Spaans bij het IVLOS aan de

Madeleine Mulders

Momenteel is zij werkzaam als tolk/vertaler en docent.
Adres: Boschstraat 85, 5301 AC Zaltbommel.

Studeerde Spaanse Taal en Letterkunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en volgde daarna de postdoctorale lerarenopleiding voor het vak Spaans bij het IVLOS aan de Uni-